

Fenyő Béla

Szükség van-e a memorizálásra?

Egy idő óta mind jobban erősödő aggodalmam ügyében fordulok a pedagógus-társadalomhoz. Előre kell bocsátanom, nem vagyok szakmabeli, csak afféle botcsinálta pedagógus. (Fenyő Béla az *Élet és Tudomány* főszerkesztője – A Szerk.) Az a jelenség, amely az aggodalmamat okozza: a memorizálás ellen erősödő közhangulat. A kérdés kapcsán nem tudok tudományos felmérésekre, vizsgálatokra hivatkozni, csupán saját tapasztalataimra. Ezért is aggodalmamat azzal bocsátom a pedagógusok elé, hogy szóljanak hozzá, erősítsenek meg véleményemben, avagy cáfoljanak meg. E hangosan gondolkodásból bizonyára haszon származik.

Kezdem azzal, hogy amikor 1936-ban érettségiztem, körülbelül száz verset, versrészletet, illetőleg prózai szövegrészletet kellett kívülről tudnom. Azután az egyetem jogi karára jártam, és a meghatározásokat nemcsak magyarul, hanem – legalábbis a római jogban – emlékezetem szerint latinul is be kellett vágnom. Időmet hasznosabb ismeretek megszerzésére is fordíthattam volna? Egészen bizonyosan. Ha az akkor megtanulandó anyag tartalma igazabb lett volna, ha kevesebbet kellett volna befűláznom, bizonyára hasznosabb lett volna, ha – mondjuk – a jog és a társadalom, a jog és a gazdaság belső törvényszerűségeinek megismerésével többet foglalkozom. De a középiskolai memorizálásból két hasznom mindenképpen származott: egyrészt megtanultam, hogy a szavaknak a tudományban, egy-egy szakmában megvan a maguk *pontos* értelme, illetőleg nőtt az *érzékenységem* arra, hogy egy-egy szóval finom árnyalatokat lehet kifejezni, aszerint, hogy az milyen nyelvi környezetben szerepel. Másrészt megtanultam újabb meg újabb dolgokat is viszonylag könnyen megtanulni.

Azok, akik feleslegesnek és hibásnak ítélik, hogy a diákok tényeket, adatokat, idézeteket kívülről tudjanak, „fűjjanak” – minden különösebb gondolkodás nélkül is –, gyakran idézik Szent-Györgyi Albertet: „A könyvek arra valók, hogy megtartsák magukban a tudást, mialatt mi a fejünket okosabb dolgokra használjuk.”

A maga szemszögéből (és sok egyéb vonatkozásban is) Szent-Györgyinek igaz van: ő már rengeteget tud, és a maga színvonalán, egy hosszú tudományos életpálya és tapasztalat birtokában nyugodtan koncentrálhatja figyelmét az összefüggésekre, a tudományos intuícóra, munkatársai kutatására. De egy szakmunkás cipelheti-e a munkahelyére szakmai könyvtárát? Neki *tudnia* kell, melyek szakmájában a szabványok, az előírások, s a közért pénztárosnője sem meditálhat azon, hogy milyen elv szerint lehet a 8x7-et kiszámítani – ezt neki *automatikusan* tudnia kell. A szinte nevetségesen hangzó példákat sorolhatnám a végtelenségig: ha egy sebész nem tudja, hol milyen izom, ideg, ér van, ugyan hogyan operál? Megszáktítja a műtétet, hogy egy könyvet bújjon? Ha az emberek nem tudnak konkrét dolgokat, akkor nem tudnak hatásosan érvelni, érdemben vitatkozni... Talán azt

is meg lehet kockáztatni: minél több hasznos ismeret birtokában van valaki, annál könnyebb arra összpontosítania a figyelmét, amit meg kell oldania, annál kevésbé köti őt le a „technika”, az egyébként már tisztázott tények kikövetkeztetésével járó fáradozás. (Ennek nem mond ellent, hanem vele dialektikus egységben levőnek érzem, hogy ugyanakkor a gondolkodó ember el-eljut egyik-másik megtanult, „evidens” dologban való kételkedésig. De az egész életen át mindenben kételkedni, az embernek magának mindent önállóan kikövetkeztetni nem lehet.)

Sajtónk, nyelvművelőink, sokat foglalkoznak az elharapódzó pongyola beszéddel, írással. Egyetemet végzett emberek az értelmetlen mondatok sorát ontják, szavakat használnak rossz helyen, zavarón. Egyetemi vizsgáztatói tapasztalatom is mutatja, hogy több évi egyetemi stúdium után is hányan fejezik ki magukat „konyhanyelven”, zavarosan, mennyire nem tartják természetesnek, hogy a fogalmakat szabatosan határozzák meg: se kevesebbet, se többet ne mondjanak, hanem éppen annyit, amennyi a dolog leírásához elengedhetetlen, egyben szükséges. A „rákérdezés” során azután rendszerint kiderül, hogy a megfogalmazás zavarossága mögött az *ismeret* zavarossága rejlik. Az az érzésem, e baj okát, legalábbis részben, abban kell keresni, hogy bizonyos dolgok *pontos* ismeretének, szabatos, szó szerinti definiálásának megkövetelése egész oktatásunkban háttérbe szorult.

Vagy ha nem a tudományra vagy valamely szakmára, hanem „csupán” a köznapire gondolok: lehet-e nyelvi kultúrája annak, aki nem tanult verseket? Akinek fülében nem csengenek a költők szép szavai, találó jelzői? Asszociálhat-e valamely jelenségre az, akinek nincs mit felidéznie? Tud-e elhelyezni, értékelni valaki művészetet, irodalmat, aki nem tudja legalább azt, hogy valamely alkotó mely században, hol és milyen társadalmi viszonyok között élt?

Ami pedig a szó szerinti tanulás megtanulását illeti – vajon csakugyan teher-tétel-e? Azt hiszem, hogy egy versmondó művész, aki 200 verset tud, a 201.-et könnyebben tanulja meg, mint egyet az, aki egyetlen verset sem tud kívülről. A szó szerinti tanulás megtanulásának is van mechanizmusa, technikája, és aki megtanult memorizálni, az elég hamar képes lesz újabb és újabb adatokat, tényeket, meghatározásokat, idézeteket viszonylag gyorsan az emlékezetébe rögzíteni. De akiben ezt a készséget nem fejlesztették ki már az általános iskolától kezdve, az erre a feladatra később sem lesz képes, vagy csak óriási erőfeszítés árán, és rendkívüli nehézségei támadnak tanulmányaiban, illetve az élet által elé állított helyzetekben.

Tehát jó tanítási módszer volt a bifláztatás? Bizonyra nem. A magoltatás elleni fellépés természetes ellenhatása a korábbi „porosz” oktatási módszernek, szellemnek, és annak is logikus következménye, hogy a tudomány és a társadalmi élet gyors változása miatt súlyos hiba volna az oktatást szűk, praktikus ismeretek elsajátíttatására korlátozni. A megértetésre, az önálló gondolkodásra tanítás, mint fő irányzat, feltétlenül helyes.

A szó szerinti emlékezetbe vésésre azonban szerintem meg kell tanítani a gyerekeket, jól megválogatva persze, hogy mi legyen az ily módon megtanulandó anyag. Mint olyan sok más területen, itt is, úgy érzem, az arányokon fordul meg a dolog, meg a diák személyes adottságain. Van, aki könnyen „bevág” valamit, de

nem gondolkozik rajta, nem érti igazában. Őt nyilvánvalóan a „másik” irányban kell fejleszteni. És vannak, akik az összefüggések, az értelmezések iránt „fogékonnyabbak, de „lusták” arra, hogy valamit pontosan meg is tanuljanak; őket meg a tanulásnak erre a módjára is rá kell szoktatni.

(Fenyő Béla: Szükség van-e a memorizálásra = Köznevelés, 1973. 18. sz. p. 7)

Szabó Dezső a memoriterről

A memoritert a tanítás és nevelés fontos elemének tartotta Szabó Dezső. Szerinte a memoriter az ismeretszerzés mellett a jellemképzésnek is hatékony eszköze. Először is – írja – „vannak ismeretek, így például a nyelvtan, a történelem, stb. igen sok eleme, melyet csak így tehetünk magunkévá. Azután a roppant humánus és szépséget jelentő versek, dalok stb. könyvnélküli tudása olyan állandó lelki érték, mely az egész életet beszínezi és egész élete folyamán emberebbé teheti az embert. Hányszor volt könnyebb az élet szomorúsága, a küzdelem terhe: mert a meggyült bibiket be tudtam rakosgatni Horátius, Szt. Ágoston, Kempis vagy Pascal egy-egy mondatába.”

Az író szerint a memoriter az akarat nevelését is segíti. „Akinek nincsenek éles határvonalú, bármikor tetszés szerint felidézhető képzetek, akinek nincs gazdag, üzemképes képzetraktára: annak határozott akarata sincs.”

Ugyanakkor azt is mondja, hogy alaposan meg kell válogatnunk, milyen verseket tanultatunk meg a gyerekekkel. A túl sok memoriter nem jó, de a túl kevés sem. Véleménye szerint meg kell találni a középutat.

Baksa Judit

(Forrás: Szabó Dezső: Hogyan tanítottam én? (1. közlemény). In.: Szabó Dezső Újabb Művei 55–56. 1939. p. 90–91.)

A memorizálás múltjával kapcsolatos további információk folyóiratunk internetes változatában olvashatók.